

Kollektiv fortrængning. 38.935 kinesere slavede under umenneskelige forhold for japanske firmaer under Anden Verdenskrig. Dokumentation og erstatning lader stadig vente på sig, kun slavearbejderne glemmer det aldrig.

For mig er krigen endnu ikke slut

FOTO: AFP PHOTO/FREDERIC J. BROWN

Kun langsomt bliver Anden Verdenskrigs grusomme historie i Asien dokumenteret og bearbejdet – her i museet for »den kinesiske modstand mod japansk aggression« i Beijing.

Af PETER HARMSSEN

I september 1944 var 14-årige Li Liangjie i færd med at høste kål på sine forældres mark i nærheden af den nordkinesiske by Shijiazhuang, da det pludselig begyndte at vrimle med japanske soldater. Med strittende bajonetter og bjæffende ordrer omringede de ham, bandt hans hænder sammen og slæbte af sted med ham. Den skrækslagne dreng vidste det ikke, men han var netop blevet rekrutteret til slavearbejde i det kejserlige Japans kulminer, og der skulle gå 13 lange måneder, før han så sin familie igen.

I perioden fra april 1943 og frem blev 38.935 kinesiske mænd i alderen 11 til 78 sendt til Japan for at fylde de huller i arbejdsstyrken, der opstod, efterhånden som flere og flere japanere blev indkaldt til militærtjeneste. Mange, som Li Liangjie, blev simpelt hen bortført. Japan havde ført nådesløs krig i Kina siden 1937 og var for længst holdt op med at bekymre sig om juridiske finesser. Forholdene i de japanske miner og fabrikker var tilsvarende umenneskelige, og 6.830 eller 17,5 procent døde som følge af mishandling, sult og sygdom.

Det er en historie, som kun langsomt er ved at blive en del af den kollektive erindring i Kina og Japan, og nu er det næsten for sent, fordi der bare er en lille håndfuld øjenvidner tilbage. Men de, der gennemlevede rædslerne i en ung alder, har båret fortiden med sig gennem et langt liv. De har aldrig været i stand til at bearbejde deres traumer, fordi deres erfaringer har været delvis tabubelagte. Japan har nægtet at erkende sin skyld fuldt ud, og Kina har i perioder valgt at lade fortiden ligge af realpolitiske hensyn.

»For mig er krigen endnu ikke slut. Selv om Japan for længst har strakt våben, har landet ikke opgivet sin gamle tænkemåde,« siger Li Liangjie, nu en hvidhåret mand med lang frakke og blød hat og et næsten aristokratisk udseende.

Han fortæller, hvordan første station efter kidnapningen fra forældrenes kålmark var den berygtede koncentrationslejr i Tanggu, et distrikt i havnebyen Tianjin. Der var pigtråd, maskingevær ved indgangen og patruljerende japanske soldater udenfor. Nu vidste han, det var alvor. Madraturer blev holdt på et minimum, men det værste var tørsten. Vand var der så lidt af, at fangerne var tvunget til at drikke urin. Han husker, hvordan en ældre fange faldt på knæ foran ham, straks efter at han var trådt gennem

porten. »Han fortalte mig om sine tre børn, der ville blive faderløse, hvis han ikke fik noget at drikke. Han vidste, at som nyankommen var jeg stadig i stand til at urinere,« siger Li Liangjie.

Efter seks dage i Tanggu og en uge om bord på en damper ankom Li Liangjie til Japan. Her blev han sendt på arbejde i en kulmine i Fukuoka-præfekturet. Han var nu Fange nr. 6, et tal der var stemplet på hans skjortebryst og var hans eneste identitet i en verden af kronisk sult og udmattelse. Hverdagen kom til at bestå af 12 eller 13 timers hårdt arbejde i minernes mørke. Ellers kredede hans og alle andres tanker om mad og intet andet.

»Når vi marcherede til og fra minen, var hele vores opmærksomhed rettet mod vejsiden, mod ukrudt og andet, der kunne spises. Vi vidste selvfølgelig, at hvis en af vagterne så, at vi bukkede os ned for at samle noget op, var der tæv i vente ... Der var også hvide mennesker i minen. Jeg tror, de var amerikanere. Vi kunne ikke forstå, hvad de sagde, men nogle gange viste de med tegnsprog, at de var desperate efter at få noget at spise. Vi kunne selvfølgelig ikke give dem noget,« siger Li Liangjie.

»I de seneste 60 år har Japan udkæmpet en veritabel borgerkrig om den kollektive erindring. Der er i Japan fortsat ingen konsensus om, hvordan Anden Verdenskrig skal fortolkes.«

11 måneder gik på den måde. Ud af de 297, som ankom til minen sammen med Li Liangjie, mistede 56 livet. En stor del døde, fordi de blev for syge til at arbejde og havnede på infirmeriet, hvor endnu mere utilstrækkelige rationer betød, at de langsomt sultede ihjel. Japans totale nederlag blev Li Liangjies redning, og i oktober 1945 gik turen hjem om bord på et amerikansk flådefartøj. Her ventede et Kina i kaos og ulmende borgerkrig. Ingen havde tid til at høre hans historie.

OG sådan har det været lige siden. Et mere eller mindre officielt ønske om fortrængning i både Japan og Kina har stillet sig i vejen for forsøg på at komme overens med den umiddelbare fortid. I de første mange år efter krigen udgjorde tvangsarbejderne en hvid plet på det mentale landkort – sammen med det store antal kvinder fra Kina og andre lande, der fungerede som sexslaver for det japanske militær.

»Ingen af de to grupper var genstand for nogen opmærksomhed umiddelbart efter krigen eller under krigsforbryderprocesserne. Det juridiske apparat var ikke gearret til at tage sig af de sager. Det var først, da ældre mennesker i Korea, Kina, Taiwan og andre steder i regionen gav sig til at fortælle deres historier, at offentligheden begyndte at interessere sig for, hvad de havde været igennem,« siger Steven Phillips, en historiker med speciale i det moderne Kina fra Towson University i den amerikanske delstat Maryland.

De tre største grupper af tvangsarbejdere i Japan under krigen var koreanere, allierede krigsfanger og så kinesere. Kineserne var dårligst stillet, fordi de ingen status havde, i modsætning til for eksempel koreanerne, der i det mindste havde været borgere i det japanske imperium, siden deres hjemland var blevet forvandlet til en koloni tidligere i århundredet. Oveni kom, at japanerne gjorde kineserne til genstand for en særlig racistisk betonet nedlædighed. Resultatet var brutale scener, der lige så godt kunne have fundet sted i tyske koncentrationslejre.

»Vi var delt i hold på cirka et dusin hver,« fortæller den nu 89-årige Zhang Shijie, der havde arbejdet for lokalregeringen i den nordkinesiske Hebei-provins, inden han blev arresteret i slutningen af 1944 og sendt til en kulmine i nærheden af den japanske by Sakito. »Sådan et hold skulle grave kul nok til at fylde 17 eller 18 vogne om dagen. Der var plads til 2 tons kul i hver vogn, så vi havde travlt. Hvert hold var under opsyn af en japaner. Japanerne råbte og skreg for at få os til at arbejde hårdere. Vores japaner var ikke så slem. Han slog, men han slog ikke så meget som de andre, så vi syntes, vi var heldige.«

Det er en historie, som ikke bare den japanske stat, men også japansk erhvervsliv helst har villet glemme. For minerne og fabrikkerne var typisk private, profitdrevne foretagender, og brugen af slavearbejdere foregik i et tæt samspil mellem regering og forretningsverden – et samspil, som også fortsatte efter Japans betingelsesløse kapitulation. Helt op til begyndelsen af 1946 kom-

penserede regeringen i Tokyo de involverede virksomheder for omkostninger, de havde haft med at transportere fanger til Japan og huse dem efter ankomsten, fortæller William Underwood, en amerikansk historiker, der netop har færdiggjort en ph.d.-afhandling ved Japans Kyushu-universitet om kinesiske tvangsarbejdere.

Det var også i foråret 1946, at det japanske udenrigsministerium indledte en omfattende undersøgelse af 135 tidligere tvangsljere og bad 35 virksomheder bidrage med oplysninger om deres brug af slavearbejde under krigen. Formålet var ikke at komme den historiske sandhed nærmere, men at samle materiale sammen til brug for forsvaret ved mulige retssager mod den japanske stat eller japansk erhvervsliv.

Lige præcis de retssager blev ikke til noget. Materialet forsvandt stille og roligt i regeringsarkiverne og dukkede først op igen næsten et halvt århundrede senere efter et omfattende detektivarbejde fra den japanske tv-station NHKs side. Det er blandt andet på grund af de data, som oprindeligt blev forberedt med et helt andet apologetisk formål for øje, at historikerne i dag ved så detaljeret besked med de kinesiske slavearbejdere, deres antal og deres alder.

JAPANSKE virksomheder, de egentlige skurke i denne sammenhæng, har været lige så utilbøjelige som deres regering til at gå til bekendelse. Et eksempel er *Mitsubishi Materials Corporation*, som ifølge William Underwood sled op til en tredjedel af sine slaver ihjel i sine miner under krigen. Den amerikanske historiker beskriver, hvordan virksomheden i 2005 forsvarede sig i en japansk retssal med en absurd påstand om, at den kun havde benyttet frivillig arbejdskraft.

»Japanske virksomheder er sluppet af sted med en indstilling og en adfærd, som aldrig ville være blevet accepteret i Europa eller USA. I Vesten er der virksomheder, som havde en eller anden form for engagement i slavehandlen for måske 200 år siden, og som nu beder om forladelse. Japansk erhvervsliv har omvendt fuldstændig klaret frisag,« siger William Underwood. I USA har for eksempel forsikringsselskabet Aetna og banken J. P. Morgan Chase sagt undskyld for at have tjent penge på slaver i 1800-tallet.

Kina har også ofte demonstreret ulyst til at beskæftige sig med fortiden. I begyndelsen af 70'erne, da normalisering af forholdet til Tokyo var på dagsordenen, gav den kinesiske regering sine akademikere forbud mod

at udgive forskning, der var kritisk over for Japans historiske adfærd. I folkerepublikkens første år blev tidligere slavearbejdere desuden hyppigt udsat for mistænkeliggørelse, fordi de havde opholdt sig i udlandet. Først senere har deres krav om erstatning vundet større tilslutning fra deres egen regering. Det er sket i takt med, at det kinesiske samfund har lukket sig mere op, og den offentlige opinion er begyndt at få større indflydelse.

Den officielle trang i Østasien til at fortie følsomme emner har ikke alene hindret retfærdigheden i at ske fyldest. Den er også gået ud over den historiske bevidsthed. I Tyskland er tvangsarbejde-studier en hel akademisk disciplin, mens forskningen i Japan er spredt og mangelfuld. Meget af, hvad japanerne og kineserne i dag ved om emnet, skyldes rebelske elementer i det japanske civilsamfund, der trodsede statens forsøg på at lægge låg på.

»I de seneste 60 år har Japan udkæmpet en veritabel borgerkrig om den kollektive erindring. Der er i Japan fortsat ingen konsensus om, hvordan Anden Verdenskrig skal fortolkes. Der er ingen overordnet fortælling om, hvad der egentlig skete. Men på græsrodsniveau har der faktisk været en ret aktiv udforskning af kinesisk tvangsarbejde, og der er blevet gjort store anstrengelser for at gøre det godt igen. Allerede i 50'erne var der græsrodsaktivister i Japan, som sendte resterne af døde kinesiske tvangsarbejdere, deres knogler og aske, hjem til Kina. Problemet er, at der er en skærende kontrast mellem disse græsrodsaktiviteter og så den japanske regerings opførsel,« siger William Underwood.

Sandheden om de kinesiske tvangsarbejdere er fuld af grå nuancer. Kollaboration var med til at komplicere billedet. Den kinesiske samarbejdsregering, der var en uundværlig støtte for japanerne i de besatte områder langs østkysten, pådrog sig også et ansvar for at sende tvangsarbejdere til Japan. Det kan Zhao Zongren tale med om.

I sensommeren 1944 var Zhao Zongren 14 år gammel. Hans familie på 7 havde lejet en lille jordlod af en velhavende bonde, men det var et liv i yderste fattigdom, og hans far endte med at sende ham hjemmefra med besked om at finde et job. Flinkke embedsmænd i den nærmeste by overtalte ham til at følge med til det Nordkinesiske Arbejderforbund i Beijing. Her klappede fælden. Under politiskorte blev han og hundredvis af andre sendt videre til koncentrationslejren i Tanggu. Få dage senere var han om bord på et fragtskib med kurs mod Japan. »Vi var blevet narret af vores egen regering. Vi var ikke andet end store børn. Vi var naive, og vi fulgte bare med, lige indtil det var for sent at fortryde,« siger Zhao Zongren.

Denne og tusinder af andre lignende skæbner har indtil videre ikke fundet den plads, de fortjener, i den officielle historieskrivning, hverken i Japan eller i Kina. Det er måske på vej til at ændre sig, og her kommer juraen til hjælp. Tidligere kinesiske tvangsarbejdere har i årevis bestræbt sig på at få deres sager anerkendt af det japanske retssystem. Så sent som i marts i år afviste en japansk domstol ganske vist et sagsanlæg mod blandt andet Mitsui Mining Co. – delvis med henvisning til, at forældelsesfristen var udløbet. Til gengæld kaldte den højeste domstol i Fukuoka-præfektoret sidste år slavearbejdet for »en forbrydelse mod menneskeheden« og opfordrede til erstatning som en frivillig gestus, selv hvis der ikke var hjemmel for det i japansk lov.

Men trods en begyndende erkendelse af historisk skyld i Japan vil der være lang vej igen, før Asien kommer i nærheden af Europas langt mere omfattende opgør med Anden Verdenskrig, mener William Underwood.

»Stillehavskrigen og den Kolde Krig, som fulgte, sluttede aldrig helt i Asien. Hvis man ser på den koreanske halvø, så er den Kolde Krig stadig i gang der. Hvis man ser på Kina og Taiwan, så er der heller ikke her nogen varig ordening. Så på makro-niveauet er der en række mekanismer på færde, som ikke er specielt befremdende for forsoning og for beskæftigelse med historien. Der er en slags historie-flaskehals. Samtidig stammer hele ideen om individets krav på retfærdighed fra en særlig nordeuropæisk form for politisk tænkning. Det er en tradition uden nogen særligt dybe rødder i Asien,« siger han.

Bibelsk. Sognepræst Poul Joachim Stender læser Bibelen som et stærkt erotisk skrift og mener, at dydigheden og sexforskrækkelsen først kom ind i kristendommen med kirkefædrene.

Sex i kirken kl. 19.30

Af VIBE BJØRLING TERMANSSEN

DA Poul Joachim Stender satte et stort skilt op uden for sin kirke med teksten »Sex i kirken kl. 19.30« dukkede kun 12 midaldrende kvinder op. Som foredragsholder havde han ellers inviteret en ung, kvindelig teologistuderende, der netop havde skiftet til sexologstudiet.

Denne torsdag eftermiddag, hvor Stender selv optræder i et af Rigshospitalets auditorier er det anderledes. Det er den sidste af årets Hertoft-eftermiddage, arrangeret i samarbejde mellem Dansk Forening for Klinisk Sexologi og Sex & Samfund. Der er så godt som fuldt, og jeg er ikke den eneste repræsentant for pressen – chefredaktøren for *Tidens Kvinder* er der også.

Den karismatiske, let hulbrystede sognepræst med spidse sko står først lidt genert ude i siden, mens han bliver præsenteret. Men da han først opløfter sin røst, er der intet tilbage af genertheden. Stemmen fylder auditoriet, som er det en kirke, og han viger ikke tilbage fra fortolkninger, historier og ord, som kan få de fleste menighedsråd til at rødme.

Stender, der med en smal margen ikke blev valgt som biskop i Roskilde sidste år, minder om, at teologien er en videnskab, men at også en videnskabelig læsning af Bibelen vil være selektiv. Det er ikke svært at læse Det Nye Testamente som sexnegativt – apostlen Paulus, der anbefalede de kristne at gifte sig, hvis de ikke kunne styre deres passion, er et godt eksempel.

Men Stender ser spiritualitet og seksualitet som den samme guddommelige kraft, der begge handler om at skabe forbindelse, og fokuserer i stedet, til tilhørernes udelte og højlydte tilfredshed, på det *sexpositive* i Bibelen. Hans hovedtese er, at kristenlivet og seksualiteten hører sammen, men at kristenlivet er blevet tappet for erotik og seksualiteten for Gud, hvorfor der er kommet noget forkrøblet over både kristenlivet og seksualiteten.

Stender forklarer, at den kultur, Jesus voksede op i, var fremmed fra seksuel afholdenhed. Nasiræerne aflagde løfte om at afholde sig fra vin og stærke drikke i en tidsbegrænset periode, men seksuel afholdenhed var ikke del af deres løfte. Vi ved ikke, om Jesus var gift. En fru Jesus nævnes ikke i Bibelen, men det nævnes heller ikke, at Jesus gik på toilettet. Stender formoder, at han alligevel har gjort det, eftersom han både var Gud og menneske. Som sand Gud og sandt menneske, mener Stender at han, gift eller ej, må have mærket det erotiske begær. Ifølge kristen dogmatik er Jesus syndfri, men det er ikke det samme som at være sexfri.

JEG beder Stender komme med nogle eksempler på, hvor det er, Bibelen er sexpositiv.

»Da Gud Herren, ifølge 1. Mosebog, skabte mennesket, skabte han det i sit kropslige billede. Han sagde: »Derfor forlader en mand sin far og mor og binder sig til sin hustru, og de bliver et kød.« Der står ikke et ord om reproduktion. Kvinden ved Sykar brønd (Johs. 4.5-26) er også en yderst erotisk beretning. Der hverken kyskes eller elskes, men alligevel er luften ladet med erotik. Beretningen bliver ikke mindre erotisk af, at den udspringer sig ved en brønd, der er et symbol for det kvindelige skød. En anden beretning (Johs. 12.1-5) omhandler en kvinde, der salver Jesus med duftende olie og efterfølgende dupper den overskydende olie væk med sit hår. Fortællingen har mange lag. Men den fortæller i alt fald noget om, at Guds søn kunne tage imod kærtegn, og at han ikke på nogen som helst måde var kropsforskrækket. I Johs. 8 kommer de slæbende med en kvinde, der er grebet på fersk gerning i at være sin mand utro. Mændene vil stene hende. Men Jesus siger til dem, at den, der ikke selv har syndet, kan kaste den første sten. Så slipper mændene stenene og går hjem.

Det bedste eksempel er dog Højsangen, der er et vidunderligt erotisk skrift, der ved et mirakel er kommet ind midt i Det gamle Te-

stamente. Den handler om den kvindelige lyst og er en smuk ode til seksualiteten, der ifølge højsangen er sødere end vin og farligere end døden. Kirken udlagde i århundreder manden og kvinden i Højsangen som Kristus og kirken eller Kristus og menigheden. Erotikken blev kamoufleret i den allegoriske udlægning. I dag tror jeg, de fleste kristne tolker Højsangen som jeg gør.«

– *Hvis hverken Bibelen eller Jesu samtid var sexforskrækket, hvornår er kristendommen så blevet kysk?*

»Der dukkede nogle strømninger op, som kort efter Jesu opstandelse kom til at influere kristendommen voldsomt. Det, som jødedommen havde føjet sammen, nemlig krop og ånd, blev adskilt af græske filosoffer som Pythagoras og Epikur og af stoicismen. Gnosticismen, der opfattede ånden som fængslet i den beskidte krop, blev yderst populær, og var tæt på at udkonkurrere kristendommen.

Det var de gamle kirkefædre i de første århundreder efter Kristus, der virkelig tog fat på at fordømme sexlivet. Origenes kastrerede sig selv, men fortrød det senere. Hieronymus, der oversatte Bibelen til latin, tordnede mod sex. Den værste var dog Augustin, der skabte vort dogme om arvesynden. Jeg fordømmer ikke disse gamle kirkefædre, der har handlet ud fra deres tid og med en stærk tro på den måde, de tolkede kristendommen på. Men deres indflydelse har været enorm.«

– *Og så har man tilbageskrevet sin egen tids tros- og sexopfattelse til Jesus?*

»I dag afbildes Jesus på korset altid med lændeklæde. Men han har ikke lændeklæde på korset. En af ydmygelserne ved at blive korsfæstet var, at man var nøgen. Så når Jesus i dag aldrig afbildes nøgen, er det både ahistorisk og puritansk. Man kan undre sig over, at den del med vold, blod og tornekrone er i orden at afbilde, mens hans nøgne skød

skal tildækkes og censureres – det er jo ligesom i amerikanske film i dag.«

– *Gør Bibelen forskel på mænd og kvinder seksuelt?*

»Skellet mellem mænd og kvinder er i jødedommen stort. Kvinder var mandens ejendom og kunne ikke bruges som vidner i retten. De regler og love om sex, vi finder i Det gamle Testamente, er ikke etiske love. De er i mine øjne ejendomslove og love om, hvad der ifølge jødedommen er rent og urent. Men Jesus gør oprør over for det skel, der er mellem mænd og kvinder. Ikke kun omgås han med et stort følge af kvinder. Han fører alvorlige samtaler med dem. Kort sagt behandler han kvinder, som han behandler mænd.«

– *Men kun en kvinde, Jomfru Maria, har fået sin seksualitet dogmatiseret – som ubesmattet jomfru...*

»Jeg kan sagtens forestille mig Maria som jomfru efter undfangelsen af Jesus. Når man kan tro på Jesu opstandelse fra de døde, kan man vel også tro på en jomfrufødsel. Jeg ser næsten Jesu vej ud gennem møddommen ved fødslen som et billede på hans vej ud gennem graven påskemorgen. Men de kristne har været sygeligt fokuseret på Marias mødom. Det er ikke Marias mødom, der er interessant. Det er, at hun var en kvinde, der lod sig røre af Gud og ville lade sig bruge af Gud. Paulus nævner ikke, at hun er jomfru. I det hele taget siges der ikke meget om hende i Det nye Testamente. Katolikkerne har lavet dogmer om hendes seksualitet. Ikke engang Jesus har været udsat for sådan noget. De siger, at hun var jomfru før fødslen, under fødslen og efter fødslen. Derfor anerkender de ikke, at Maria senere fik børn med Josef og oversætter det græske ord for søskende med fætre og kusiner. Lutheranerne har ikke besvær med at acceptere, at det var slut med Marias jomfruelighed efter fødslen.«

FOTO: AKG-IMAGES

Selv ikke i Bibelen kan mændene have deres blusel i fred. En kvinde går til håndgribeligheder i en latinsk bibel skrevet i Léon i Spanien i 1162.